

احکام ویژه بانوان

حجت الاسلام والمسلمین عبدالرحمن انصاری

اشاره

آشنایی با احکام، به خصوص مواردی که بیشتر مورد نیاز است، از ضروریات هر مسلمان معتقد است. درباره احکام، کتاب‌ها و مقالات فراوانی نگارش یافته که هر کدام می‌توانند بُعد یا ابعادی از مسائل مورد ابتلا را به انسان بیاموزند. در این نوشتار، بر آنیم که برخی مسائل ضروری برای بانوان، خاصه خواهران مبلغ را گردآوری نماییم؛ ولی با توجه به گستردگی احکام، به‌ویژه در عصر ما، انجام چنین کاری نیاز به تتبع و کاوش فراوان داشت. از این‌رو، کتاب‌ها و رساله‌ها متعددی که در این باره وجود داشت، مطالعه و جست‌وجو شد.

البته با تمام تلاشی که انجام گرفت، موفق نشدیم فتاوی همه مراجع عالی‌قدر، در پرسش‌های مطرح شده را به دست آوریم؛ اما در موارد بسیاری فتاوی همه یا بیشتر مراجع آمده است. کسانی که با احکام آشنایی دارند، به‌خوبی می‌دانند که به دست آوردن دیدگاه مراجع تقلید، آن هم در موارد متنوع و گوناگونی، کار بسیار سختی است. گاهی لازم است صدها صفحه کتاب را بررسی کرد تا شاید بتوان به فتاوی مورد نظر رسید.

در نقل دیدگاه‌ها، سعی شده که متن فتوا ذکر شود؛ البته در موارد اندکی، متن تلخیص گردیده یا بخش مورد نیاز آمده است. پیش‌تر از اینکه نام مراجع عالی‌قدر بدون القاب آمده است، پوزش می‌طلبیم.

جنابت

سؤال ۱: اگر زن در حال جنابت حیض شود، غسل جنابت در حال حیض کفایت می‌کند؟

خامنه‌ای: صحت غسل در فرض مذکور، محل اشکال است.^۱

سؤال ۲: در صورت عدم دخول، در چه صورتی زن جنب می‌شود؟

امام و فاضل: اگر از وی رطوبتی خارج شود و نداند که منی است، در صورتی که همراه با شهوت باشد، حکم منی را دارد و زن جنب می‌شود و همچنین اگر رطوبتی از وی خارج شود و بداند که منی است، باز هم حکم به جنابت می‌شود.

مکارم: اگر رطوبتی از وی خارج شود و زن در آن حال، به اوج شهوت جنسی رسیده باشد، حکم منی دارد و زن جنب می‌شود؛ همچنین [است]، اگر رطوبتی خارج شود و بداند که منی است.

خوئی، گلپایگانی، سیستانی و صافی: اگر رطوبتی از وی خارج شود و نداند که منی است، در صورتی که با جستن و شهوت بیرون آید و بدن بعد از بیرون آمدن آن سست شود، حکم منی را دارد [وزن جنب می‌شود].^۲

خامنه‌ای: اگر زن به اوج لذت جنسی برسد و در آن حال، مایعی از او خارج شود، جنابت محقق شده است و غسل، واجب است. اگر شک کند [که]

۱. سیدعلی حسینی خامنه‌ای، أجوبة الاستفتانات، س ۱۷۵.

۲. توضیح المسائل مراجع، م ۳۴۶.

به این مرحله رسیده یا شک در خروج مایع دارد، غسل، واجب نیست.^۱
 تبریزی: اگر آبی از زن خارج شود و شک دارد که منی است یا نه، در صورتی که همراه با شهوت جنسی و سستی بدن باشد، حکم منی دارد و غسل جنابت واجب می‌شود.^۲

زنجانی: اگر رطوبتی از زن خارج شود و نداند که منی است، در صورتی که جداشدن رطوبت از محلش با شهوت همراه باشد، حکم منی دارد [وزن جنب می‌شود].^۳

نوری: اگر رطوبتی از زن خارج شود و نداند که منی است یا نه، در صورتی که با شهوت باشد و بدن سست شود، منی است.^۴
 وحید: اگر زن با شهوت انزال کند (رطوبتی از وی خارج شود)، غسل جنابت واجب می‌شود.^۵

سؤال ۳: ملاک جنب شدن زن در خواب، چیست؟

همه مراجع: ملاک، آن است که رطوبتی از وی خارج شود و بداند که منی است و اگر شک دارد و رطوبتی خارج شد، اگر نشانه‌هایی که ذکر شد، موجود باشد، حکم به جنابت دارد.^۶

امام: تا یقین به خروج منی نباشد، حکم به جنابت نمی‌شود.^۷

۱. سیدعلی حسینی خامنه‌ای، أجوبة الاستفتاءات، س ۱۷۱.

۲. میرزاجواد تبریزی، استفتاءات جدید، س ۲۴۸.

۳. توضیح المسائل مراجع، م ۳۴۶.

۴. حسین نوری همدانی، توضیح المسائل، م ۳۴۷.

۵. حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۳۵۲.

۶. توضیح المسائل مراجع، م ۳۴۵ و ۳۴۶.

۷. امام خمینی، استفتاءات، س ۵۰.

سؤال ۴: آیا غسل جنابتی که کفایت از وضو می‌کند، فقط در دخول است یا شامل انزال منی هم می‌شود؟

همه مراجع: شامل انزال منی هم می‌شود.^۱

سؤال ۵: حکم رطوبتی که بعد از غسل جنابت از زن خارج می‌شود، چیست؟

اگر یقین دارد که منی است، باید غسل کند و اگر شک دارد که منی است، چنانچه نشانه‌هایی [را] که برای جنابت ذکر شد، دارد، باز باید غسل کند. اگر آن نشانه‌ها [را] ندارد یا شک دارد که نشانه‌ها وجود داشته یا نه، غسل واجب نیست. اگر بداند که رطوبت منی مرد بوده، غسل واجب نمی‌شود؛ ولی رطوبت، نجس است. به صورت کلی، هر رطوبتی از زن خارج شود، محکوم به طهارت است و غسل واجب نمی‌شود؛ مگر اینکه یقین داشته باشد که منی است. در صورت شک، اگر نشانه‌های ذکر شده [را] دارد، حکم به جنابت می‌شود که هم غسل دارد و هم نجس است.^۲

سؤال ۶: اگر پس از غسل، عباداتی انجام داد و بعد متوجه شد که غسلش باطل بوده، وظیفه‌اش چیست؟

امام: باید نمازها را قضا کند؛ ولی قضای روزه، واجب نیست.^۳
مکارم: باید نمازها را قضا کند و اگر طواف خانه خدا کرده، طواف را اعاده نماید و احتیاطاً سعی و تقصیر را نیز اعاده کند. اگر خودش نمی‌تواند برای اعاده آنها به مکه برود، نایب بگیرد تا برایش انجام دهند. روزه‌هایی که گرفته، صحیح است.^۴

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۳۹۱ و ۳۴۵.

۲. همان، م ۳۴۶.

۳. امام خمینی، استفتانات، س ۱۰۱.

۴. ناصر مکارم شیرازی، استفتانات جدید، س ۸۵.

خامنه‌ای: قضای نمازها واجب است؛ ولی روزه‌ها با فرض اینکه معتقد به صحت غسل بوده و بقای بر جنابت عمدی نبوده، محکوم به صحت است.^۱
فاضل: اگر کسی در ماه رمضان با آبِ نجس غسل کند و چند روز بعد بفهمد که آب نجس بوده، روزه‌هایش صحیح است؛ ولی باید نمازها را قضا نماید.^۲

تبریزی: [اگر] کسی بعد از مدتی متوجه [شود] که غسل جنابتِ او باطل بوده و مدتی نماز خوانده [و] روزه گرفته، روزه‌هایش صحیح است؛ ولی نمازها را باید قضا کند.^۳

حیض

سؤال: اگر حائض در بین ده روز، چند روز پاک شود و دوباره خون ببیند و مجموع آن، ده روز باشد، حکم چند روزی که پاک بوده، چیست؟
امام، خامنه‌ای، سبحانی، فاضل و نوری: تمام ده روز، از جمله روزهای پاک وسط، حیض است.
گلیپایگانی، سیستانی و صافی: باید در ایام پاک، عبادات خود را انجام دهد و اجتناب کند از چیزهایی که بر حائض حرام است.
مکارم: روزهایی که خون دیده، حیض است و روزهای پاک وسط، حکم زنان پاک را دارد.^۴

۱. سیدعلی حسینی خامنه‌ای، أجوبة الاستفتائات، س ۱۹۷.

۲. محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، س ۵۶۰.

۳. محمد فاضل لنکرانی، احکام جامع مسائل پزشکی، ص ۸۵، س ۲۳.

۴. توضیح المسائل مراجع، م ۴۴۴؛ حسین نوری همدانی، توضیح المسائل، م ۴۴۶؛ جعفر سبحانی، توضیح المسائل، م ۴۳۵.

زنجانی: در ایام پاکی، حکم زنان پاک را دارد و باید غسل کند و عبادات را انجام دهد.

خوئی، تبریزی و وحید: در صورتی ده روز، حیض است که خونی که در اول و آخر می بیند، صفات حیض داشته باشد یا در ایام عادت باشد.^۱

استحاضه

سؤال ۱: استحاضه، چند قسم است؟ حکم هر کدام را ذکر کنید.

امام، خوئی، گلپایگانی، سیستانی، تبریزی، صافی، فاضل، سبحانی، وحیدی و نوری: استحاضه، سه قسم است: قلیله، متوسطه و کثیره. قلیله، آن است که خون در پنبه بهداشتی فرو نرفته باشد. متوسطه، آن است که خون در پنبه فرو رفته و از سوی دیگر ظاهر شود؛ ولی به دستمال بهداشتی که به طور معمول، زن‌ها برای جلوگیری از خون استفاده می‌کنند، سرایت نکند. کثیره، آن است که خون در پنبه فرو رفته و از طرف دیگر هم ظاهر شود و به دستمال بهداشتی که برای جلوگیری از خون استفاده می‌شود، برسد.

مکارم: استحاضه، دو قسم است: قلیله و کثیره. قلیله، آن است که خون پنبه را آلوده نماید و از طرف دیگر خارج نشود؛ خواه خون در پنبه فرو رود یا نه. کثیره، آن است که خون در پنبه فرو رود و از آن بگذرد و جاری شود.^۲

امام، فاضل و وحید: در استحاضه قلیله، زن باید برای هر نماز وضو بگیرد و ظاهر فرج را هم اگر خون به آن رسیده، آب بکشد و بنا بر احتیاط واجب، پنبه را عوض کند یا آب بکشد.

۱. حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۴۵۰؛ توضیح المسائل مراجع، م ۴۴۴؛ سیدعلی حسینی خامنه‌ای، مناسک نوین، ص ۳۱۴، س ۷۱۹.

۲. توضیح المسائل مراجع، م ۳۹۳؛ جعفر سبحانی، توضیح المسائل، م ۳۸۷؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۳۹۹؛ حسین نوری همدانی، توضیح المسائل، م ۳۹۴.

خوئی و تبریزی: بنا بر احتیاط، پنبه را عوض کند.
سیستانی: بنا بر احتیاط مستحب، پنبه را آب بکشد یا عوض کند.
سبحانی، گلپایگانی، صافی و نوری: پنبه را عوض کند.
مکارم: بنا بر احتیاط واجب، برای هر نماز، یک وضو بگیرد و واجب است [که] از سرایت خون به سایر اعضا جلوگیری کند؛ ولی عوض کردن پنبه و دستمال، واجب نیست؛ هر چند احتیاط است.^۱

امام: در استحاضه متوسطه، علاوه بر آنچه در استحاضه قلیله ذکر شد، واجب است [که] یک غسل انجام دهد. اگر پیش از نماز صبح یا بین آن متوسطه شد، برای آن غسل کند. اگر بعد از نماز صبح متوسطه باشد، برای نماز ظهر و عصر غسل کند. اگر بعد از ظهر و عصر، متوسطه شده، برای نماز مغرب و عشا غسل نماید.^۲

سبحانی، خوئی، گلپایگانی، تبریزی و صافی: در استحاضه متوسطه، باید زن برای نماز صبح غسل کند و تا صبح دیگر، برای نمازهای خود، کارهای استحاضه قلیله را انجام دهد. اگر برای نماز صبح عمداً یا از روی فراموشی غسل نکرد، باید برای نماز ظهر و عصر غسل کند و اگر برای نماز ظهر و عصر هم غسل نکرد، باید پیش از نماز مغرب و عشا غسل کند؛ چه خون بیاید یا خون قطع شده باشد.

سیستانی: در استحاضه متوسطه، بنا بر احتیاط واجب، باید زن برای نمازهای روزانه خود، یک غسل نماید [و] نیز باید کارهای استحاضه قلیله را انجام دهد. بنابراین، اگر استحاضه پیش از نماز صبح یا در همان حال حاصل شد، باید برای نماز صبح غسل کند....

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۳۹۴.

۲. امام خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۵۷.

وحید: در استحاضه متوسطه، باید برای نماز صبح غسل کند. هرگاه این حالت پیش از نماز دیگر پیش آمد، برای آن غسل کند و برای نمازها، کارهای استحاضه قلیله را انجام دهد.

نوری: در استحاضه متوسطه، باید برای نماز صبح غسل کند و تا صبح دیگر، کارهای استحاضه قلیله را انجام دهد و این در صورتی است که استحاضه متوسطه، پیش از نماز صبح یا بین آن پیدا شود؛ ولی اگر پیش از نماز ظهر یا بین آن رخ داد، باید برای نماز غسل کند [و] همین طور پیش از هر نماز یا بین هر نمازی که استحاضه متوسطه شد، باید برای آن غسل کند...^۱

امام، فاضل و سبحانی: در استحاضه کثیره، علاوه بر کارهای استحاضه متوسطه، باید برای هر نماز دستمال عوض کند یا آب بکشد و یک غسل برای نماز ظهر و عصر و یکی برای نماز مغرب و عشا به جا آورد و بین نماز ظهر و عصر و مغرب و عشا فاصله نیندازد و اگر فاصله بیندازد، برای نماز عصر و نماز عشا نیز باید غسل انجام دهد.

گلپایگانی و صافی: در استحاضه کثیره، احتیاط آن است که پیش از غسل، به قصد رجا وضو بگیرد. میان ظهر و عصر و مغرب و عشا، اگر جمع بین آنها می‌نماید، گرفتن وضو، خلاف احتیاط است.^۲

خوئی و تبریزی: باید بنا بر احتیاط، ... و اظهر این است که غسل در استحاضه کثیره، کفایت از وضو می‌کند.

سیستانی: در استحاضه کثیره، باید بنا بر احتیاط واجب، زن برای هر نماز

۱. حسین نوری همدانی، توضیح المسائل، م ۳۹۶.

۲. توضیح المسائل مراجع، م ۳۹۴ - ۳۹۶؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۴۰۰ -

۴۰۳؛ جعفر سبحانی، توضیح المسائل، م ۳۸۸ - ۳۹۰؛ حسین نوری همدانی، توضیح

المسائل، م ۳۹۵ - ۳۹۷.

پنبه و دستمال را عوض کند یا آب بکشد و لازم است یک غسل برای نماز صبح، و یکی برای نماز ظهر و عصر، و یکی برای نماز مغرب و عشا به جا آورد و بین نماز ظهر و عصر و بین نماز مغرب و عشا، فاصله نیندازد. اگر فاصله انداخت، باید برای نماز عصر و نماز عشا نیز غسل به جا آورد. اینها در صورتی است که خون پی در پی از پنبه به دستمال برسد؛ اما اگر رسیدن خون به دستمال با قدری فاصله باشد که زن بتواند در آن فاصله یک نماز یا بیشتر بخواند، احتیاط لازم آن است که هرگاه خون از پنبه به دستمال رسید، پنبه و دستمال را عوض کند و یا آب بکشد و غسل نماید. بنابراین، اگر بعد از غسل و خواندن نماز ظهر، پیش از نماز ظهر یا در میان آن، خون، دوباره از پنبه به دستمال رسید، باید برای نماز عصر نیز غسل کند؛ ولی اگر فاصله به مقداری است که زن بتواند در آن میان، نماز مغرب و عشا را نیز پیش از آنکه خون، دوباره به دستمال برسد، بخواند، ظاهر آن است که برای آن نمازها لازم نیست غسل دیگری انجام دهد [و] اظهر این است که در استحاضه کثیره، غسل، از وضو کفایت می‌کند.

نوری: در استحاضه کثیره، غسل کفایت از وضو می‌کند.^۱

مکارم: در استحاضه کثیره، واجب است سه غسل انجام دهد: یک غسل برای نماز صبح، دیگری برای نماز ظهر و عصر، و سوم برای مغرب و عشا. و باید بین نمازها (ظهر و عصر و مغرب و عشا) جمع کند و احتیاط مستحب آن است که برای هر نماز، قبل یا بعد از غسل، یک وضو بگیرد.^۲

وحید: در استحاضه کثیره، برای نماز ظهر و عصر یک غسل، و برای مغرب

۱. حسین نوری همدانی، توضیح المسائل، م ۳۹۷.

۲. توضیح المسائل مراجع، م ۳۹۴ - ۳۹۶؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۴۰۰ -

۴۰۳؛ جعفر سبحانی، توضیح المسائل، م ۳۸۸ - ۳۹۰.

و عشا غسل دیگر انجام دهد و به احتیاط واجب، دستمال را عوض کند یا آب بکشد و غسل، از وضو کفایت می‌کند.^۱

سؤال ۲: در استحاضه، اگر دو نماز با هم خوانده شود، آیا بین دو نماز، وضو واجب است؟

تمام مراجع، جز مکارم: در استحاضه قلیله و متوسطه، وضو برای هر نماز، واجب است.

امام، فاضل و سبحانی: در مستحاضه کثیره، برای هر نماز، وضو واجب است.

مکارم: در استحاضه قلیله، بنا بر احتیاط واجب، برای هر نماز، وضو بگیرد و در استحاضه کثیره، بنا بر احتیاط مستحب، وضو بگیرد.
خوئی، تبریزی، سیستانی، نوری و وحید: در استحاضه کثیره، غسل، از وضو کفایت می‌کند.

گلپایگانی و صافی: در استحاضه کثیره، احتیاط آن است که پیش از غسل، به قصد رجا وضو بگیرد. میان ظهر و عصر و مغرب و عشا، اگر جمع بین آنها می‌نماید، گرفتن وضو، خلاف احتیاط است.^۲

سؤال ۳: اگر مستحاضه با پنبه از بیرون آمدن خون جلوگیری کند، آیا بین دو نماز، وضو واجب است؟

همه مراجع، جز مکارم: اگر خون به پنبه برسد یا در آن نفوذ کند، برای هر نماز، وضو واجب است.

۱. حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۴۰۲.

۲. توضیح المسائل مراجع، م ۳۹۴ - ۳۹۶؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۴۰۰ -

۴۰۳؛ جعفر سبحانی، توضیح المسائل، م ۳۸۸ - ۳۹۰؛ حسین نوری همدانی، توضیح

المسائل، م ۳۹۵ - ۳۹۷.

مکارم: بنا بر احتیاط واجب، در استحاضه قلیله، وضو واجب است.^۱

یائسه

سؤال ۱: بانوان در چند سالگی یائسه می‌شوند؟

امام و فاضل: زن‌های سیّده، بعد از تمام‌شدن شصت سال، یائسه می‌شوند و زن‌های غیرسیّده، بعد از تمام‌شدن پنجاه سال.^۲

سیستانی: خونی را که زن‌ها پس از تمام‌شدن شصت سال می‌بینند، حکم حیض را ندارد [و در آن زمان یائسه می‌شوند].

زنجانی: زن‌های قُرْشِیّه، بعد از تمام‌شدن شصت سال قمری، یائسه می‌شوند و زنان سیّده، یکی از اقسام زن‌های قُرْشِیّه هستند و زنان غیرقُرْشِیّه، بعد از تمام‌شدن شصت سال قمری.

مکارم: زنان سیّده و غیرسیّده، بعد از پنجاه سال، یائسه می‌شوند و زنان قُرْشِیّه، بعد از تمام‌شدن شصت سال. البته خونی که زن بعد از پنجاه سالگی می‌بیند، اگر تمام شرایط قاعدگی در آن جمع باشد، حیض محسوب می‌شود.^۳

نوری: زن‌های غیرسیّده، بعد از تمام‌شدن پنجاه سال، یائسه می‌شوند و زن‌های سیّده، پس از گذشتن پنجاه سالگی. اگر در ایام عادت خود خون بینند یا خونی بینند که نشانه‌های حیض داشته باشد، تا سن شصت سالگی، به احتیاط واجب، [باید] اعمال زن مستحاضه را انجام دهند و چیزهایی را که بر زن حائض حرام است، ترک کنند.^۴

۱. همان.

۲. توضیح المسائل مراجع، م ۴۳۵.

۳. ناصر مکارم شیرازی، استفتانات جدید، ج ۳، س ۱۴۷.

۴. حسین نوری همدانی، توضیح المسائل، م ۴۳۷.

سبحانی: زن‌های قرشی، بعد از تمام‌شدن شصت سال، یائسه می‌شوند و زن‌هایی که قرشی نیستند، بعد از تمام‌شدن پنجاه سال، یائسه می‌شوند.^۱

وحید: زن، بعد از تمام‌شدن شصت سال، یائسه می‌شود و اگر بعد از تمام‌شدن پنجاه سال تا تمام‌شدن شصت سال، خونی ببیند که نشانه‌های حیض دارد یا در ایام عادتش باشد، بنا بر احتیاط واجب، باید جمع کند بین تروک حائض (هر آنچه را باید حائض ترک کند) و اعمال مستحاضه، و فرقی بین قرشی و غیر آن نمی‌باشد.^۲

نماز جماعت

سؤال: آیا زن می‌تواند امام جماعت شود؟

همه مراجع: امامت زن برای مرد، جایز نیست.

امام و فاضل: احتیاط واجب آن است که اگر مأموم زن هم باشد، امام جماعت، مرد باشد.

گلپایگانی: در غیر نماز میت، احتیاط لازم آن است که زن برای زنان هم امام جماعت نباشد.

صافی: در غیر نماز میت، امامت زن برای زن‌ها کراهت دارد.

خامنه‌ای و مکارم: امامت زن برای زنان، اشکال ندارد.

تبریزی، سبحانی، خوئی، سیستانی، بهجت و نوری: اگر مأموم مرد است، باید امام جماعت مرد باشد.^۳

۱. جعفر سبحانی، توضیح المسائل، م ۴۲۶.

۲. حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۴۴۱.

۳. توضیح المسائل مراجع، م ۱۴۵۳؛ سیدعلی حسینی خامنه‌ای، أجوبة الاستفتانات، س ۶۰۷؛

میرزاچواد تبریزی، توضیح المسائل، م ۱۴۲۶؛ سیدعلی حسینی سیستانی، توضیح المسائل، ←

وحید: امامت زن برای زن، در غیر نماز میّت، کراهت دارد و در نماز میت، اگر سزاوارتر از او به میّت کسی نباشد، کراهت ندارد.^۱

روزه

سؤال ۱: زن روزه‌داری که هنگام غروب آفتاب، عادت ماهیانه‌اش شروع می‌شود، روزه‌اش چگونه است؟

امام، خوئی، گلپایگانی، مکارم، نوری و سیستانی: هرگاه پیش از غروب، گرچه یک لحظه باشد، حیض شود، روزه‌اش باطل می‌شود.^۱
 وحید: اگر پیش از غروب، [گرچه یک لحظه باشد،] حیض شود، روزه‌اش باطل است.^۲

سؤال ۲: زن بارداری که روزه نگرفته، وظیفه‌اش چیست؟

امام و نوری: زنی که زاییدن او نزدیک است و روزه برای حملش ضرر دارد، روزه بر او واجب نیست و باید برای هر روز، یک مد طعام (گندم، جو، آرد و مانند اینها) به فقیر بدهد. نیز اگر روزه برای خودش ضرر دارد، روزه بر او واجب نیست و بنا بر احتیاط واجب، باید برای هر روز یک مد طعام به فقیر بدهد و در هر دو صورت، باید روزه‌ها را قضا نماید.

خوئی، تبریزی، مکارم، صافی، زنجانی و وحید: در صورتی که برای خودش ضرر داشته باشد، کفاره مد، واجب نیست و فقط قضا واجب است.

→ م ۱۴۳۴؛ حسین نوری همدانی، توضیح المسائل، م ۱۴۵۰؛ سیدابوالقاسم خوئی، توضیح

المسائل، م ۱۴۲۶؛ جعفر سبحانی، توضیح المسائل، م ۱۳۸۷.

۱. سید محمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، ج ۲، فی شرائط صحة الصوم.

۲. حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، فی شرائط صحة الصوم، بعد از م ۱۰۲۵.

سبحانی، بهجت و سیستانی: در هر دو صورت، کفاره مد و قضا واجب است.

گلپایگانی: در هر دو صورت، قضا واجب است و بنا بر احتیاط واجب، کفاره یک مد هم بدهد.^۱

فاضل: اگر برای خودش ضرر دارد، کفاره مد واجب نیست؛ فقط قضا واجب است.

سؤال ۳: زنی که بچه شیر می‌دهد و روزه نگرفته، وظیفه‌اش چیست؟

امام و نوری: زنی که بچه شیر می‌دهد [و شیر او کم است]، اگر روزه برای بچه‌اش ضرر دارد، روزه بر او واجب نیست و باید برای هر روز، یک مد طعام به فقیر بدهد. اگر برای خودش ضرر دارد، بنا بر احتیاط واجب، باید برای هر روز، یک مد طعام به فقیر بدهد و در هر دو صورت، باید روزه‌هایی را که نگرفته، قضا نماید.

صافی: اگر [روزه] برای بچه‌اش ضرر دارد، واجب است برای هر روز، یک مد طعام بدهد.

خوئی، زنجانی، مکارم و وحید: در صورت دوم، دادن یک مد طعام، واجب نیست.

سبحانی: زنی که شیر به بچه می‌دهد، در هر دو صورت، باید روزه‌ها را قضا کند و برای هر روز، یک مد طعام بدهد.^۲

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۲۸؛ جعفر سبحانی، توضیح المسائل، م ۱۶۳۷؛ حسین نوری

همدانی، توضیح المسائل، م ۱۷۲۵.

۲. جعفر سبحانی، توضیح المسائل، م ۱۶۳۸.

فاضل: در صورت اول، دادن یک مد طعام، واجب نیست و اگر راه دیگری برای شیردادن بچه باشد، باید روزه بگیرد.^۱

خامنه‌ای: اگر نگرفتن روزه به جهت خوف ضرر بر جنین یا کودک باشد، باید علاوه بر قضا، برای هر روز، یک مد طعام به عنوان فدیة به فقیر بدهد. اگر قضای روزه را بدون عذر شرعی تا رمضان سال بعد تأخیر انداخته، فدیة دیگری بر او واجب است؛ [یعنی باید دو مد کفاره بدهد].^۲

به صورت خلاصه، قضای روزه‌ها در حال حاملگی و شیردادن، به فتوای همه مراجع، واجب است و بیشتر مراجع، دادن یک مد طعام را نیز واجب می‌دانند.

خمس جهیزیه

سؤال ۱: آیا به جهیزیه، خمس تعلق می‌گیرد؟

امام، گلبایگانی، سبحانی، صافی، فاضل، بهجت و سیستانی: اگر انسان نتواند یکجا جهیزیه دختر را تهیه کند و مجبور باشد که هر سال مقداری از آن را تهیه نماید یا در شهری باشد که معمولاً هر سال مقداری از جهیزیه دختر را تهیه می‌کنند، به طوری که تهیه نکردن آن عیب است، چنانچه در بین سال از منافع آن سال جهیزیه بخرد، خمس ندارد.

فاضل: تهیه آن (جهیزیه)، مورد حاجت باشد.

خوئی: از شأنش زیاد نباشد.

تبریزی: بنا بر احتیاط لازم، خمس آن (جهیزیه) را بدهد.

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۲۹؛ عبدالرحمن انصاری و یدالله مقدسی، چگونه باید روزه گرفت، ص ۱۱۵-۱۱۷.

۲. سیدعلی حسینی خامنه‌ای، أجوبة الاستفتاءات، س ۸۰۶.

مکارم: چنانچه سال بر جهیزیه بگذرد، خمس آن واجب است؛ مگر در شهری که جهیزیه را از قبل تهیه می‌کنند و اگر نکنند، عیب است؛ در این صورت، خمس ندارد.

وحید: اگر از منافع آن سال، در سال بعد جهیزیه تهیه نماید، باید خمس آن را بدهد.

نوری: ... اگر از شأنش زیاد باشد یا از منافع آن سال، در سال بعد جهیزیه تهیه کند، لازم است خمس آن را بدهد.

سیستانی: چنانچه تهیه نکردن جهیزیه، منافی شأنش باشد، خمس ندارد.^۱
خامنه‌ای: اگر تهیه وسایل و لوازم آینده زندگی (جهیزیه)، عرفاً جزء مثنونه محسوب شود، خمس آن، واجب نیست؛ [گرچه سال بر آنها بگذرد].^۲

سؤال ۲: آیا پول جهیزیه، خمس دارد؟

امام: جمع کردن پول برای تهیه جهیزیه، اگر در آخر سال خمس جهیزیه نخورد، خمس پول را باید بدهد.^۳

بهجت: [اگر پولی جمع کند،] در صورتی که با آن پول یک مرتبه نمی‌شود تمام آن چیز (خانه، اثاثیه و جهیزیه) را خرید و در مدت کمی، مثلاً دو سال و سه سال، می‌تواند آن را بخرد و عرفاً می‌گویند محتاج به آن چیز است و پس انداز کردن هم برای خرید آن چیز باشد، خمس ندارد.^۴

فاضل: و همین طور [است،] اگر برای تهیه جهیزیه پول پس انداز کند، [خمس ندارد].

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۷۷؛ جعفر سبحانی، توضیح المسائل، م ۱۶۸۶؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۷۹۴؛ حسین نوری همدانی، توضیح المسائل، م ۱۷۷۳.
۲. سیدعلی حسینی خامنه‌ای، أجوبة الاستفتائات، س ۹۰۶.
۳. امام خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۳۵۹، م ۱۷.
۴. توضیح المسائل مراجع، بعد از م ۱۷۷۵.

گلیپایگانی، خوئی و صافی: ... اگر از منافع آن سال در سال بعد جهیزیه تهیه نماید، باید خمس آن را بدهد.

نوری: اگر انسان برای خرید جهیزیه مبلغی پول کنار بگذارد و سال بر آن بگذرد، با توجه به اینکه نمی‌تواند وسایل جهیزیه را از درآمد بین سال خریداری نماید، خمس به آنها تعلق نمی‌گیرد.^۱

خامنه‌ای: هرگاه پولی از حقوق ماهیانه پس‌انداز کند، باید خمس آن را در پایان سال بدهد؛ مگر آنکه بخواهد در آینده نزدیک صرف خرید لوازم ضروری ازدواج نماید و با پرداخت خمس آن، نتواند باقیمانده لوازم مورد نیاز را تهیه کند.^۲

سؤال ۳: بعضی از دخترخانم‌های شاغل، با مقداری از این پول جهیزیه

تهیه می‌کنند، آیا به پس‌انداز یا جهیزیه آنها خمس تعلق می‌گیرد؟

مکارم: چنانچه سال خمسی بر آن بگذرد، باید خمس آن را پرداخت کنند؛ ولی در صورتی که برای پرداخت خمس در زحمت باشند، مجازند خمس آن را به ذمه گرفته و هر زمان توانستند، بپردازند. در مواردی که تهیه جهیزیه، معمول و مورد نیاز است، [مثلاً دختر در آستانه ازدواج است یا تهیه آن، جز به صورت تدریجی میسر نیست،] خمس ندارد؛ در غیر این صورت، خمس آن، واجب است؛ ولی چنانچه برای پرداخت خمس در زحمت باشند، مجازند خمس آن را بر ذمه گرفته و هر زمان توانستند، بپردازند.^۳

۱. حسین نوری همدانی، هزار و یک مسئله، ج ۲، س ۳۸۰.

۲. سیدعلی حسینی خامنه‌ای، أجوبة الاستفتائات، س ۸۶۱.

۳. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۴، س ۳۱۰.

تلقیح

سؤال ۱: حکم تلقیح چیست؟

امام: تلقیح اسپرم مرد به همسرش، اشکال ندارد؛ ولی پرهیزکردن از مقدمات حرام، واجب است و کودک به وجودآمده، فرزند آن دو محسوب می شود و تلقیح زن با نطفه مرد اجنبی، جایز نیست.^۱

گلپایگانی: تلقیح نطفه اجنبی به اجنبیه، جایز نیست.^۲

صافی گلپایگانی: تلقیح زن با اسپرم مرد اجنبی، حرام است و تلقیح اسپرم مرد به همسرش، اگر توسط شوهر باشد، جایز است و اگر توسط دیگری باشد و مستلزم حرامی گردد، جایز نیست.^۳

سبحانی: تلقیح نطفه مردی به زوجه دیگری، جایز نیست.^۴

خوئی، وحید و سیستانی: تلقیح نطفه اجنبی به زن اجنبیه، جایز نیست و تلقیح نطفه زوج به همسر خودش، جایز است؛ ولی باید این عمل توسط زوج انجام گیرد. اگر توسط دیگری باشد و مستلزم حرامی گردد، جایز نیست؛ گرچه فرزند، ملحق به آن دو است.^۵

خامنه ای: تلقیح زن از طریق نطفه مرد نامحرم، فی نفسه اشکال ندارد؛ ولی باید از مقدمات حرام، از قبیل: نگاه و لمس حرام و غیر آنها، اجتناب شود. به هر حال، در صورتی که با این روش، کودکی به دنیا بیاید، ملحق به شوهر آن زن نمی شود؛ بلکه ملحق به صاحب نطفه و به زنی است که صاحب رحم و

۱. امام خمینی، تحریر الوسیله، ج ۲، ص ۵۹۱-۵۹۲، م ۲۰۱.

۲. محسن ملکلی، تلقیح مصنوعی، ص ۴۸۷.

۳. همان، ص ۴۷۷-۴۷۹.

۴. همان.

۵. سیدعلی حسینی سیستانی، منهج الصالحین، ملحقات، فصل ۲۰، م ۶۵، ۶۶ و ۶۹، ص ۴۵۹-۴۶۰.

تخمک است.^۱

سؤال ۲: شخصی که پس از چند سال بچه دارنشدن و مراجعه به پزشک زنان، پزشک معالج، IVA را به عنوان تنها راه بچه دارشدن پیشنهاد می کند، آیا می تواند چنین اقدامی کند؟

مکارم: انتقال نطفه، در صورتی جایز است که از آن مرد طلاق بگیرد؛ [هرچند به قصد جدایی موقت باشد] و پس از عده، با صاحب نطفه عقد موقت ببندد؛ [هرچند یکدیگر را نبینند.] سپس، نطفه ترکیب گردد و پس از آن، شوهر موقت باقیمانده مدت را ببخشد و نطفه ترکیب یافته به رحم زن منتقل شود. در این صورت، زن می تواند بدون رعایت عده، به عقد دائم شوهر اول درآید.^۲

نوری: انتقال نطفه غیرشوهر به رحم زن، جایز نیست. در صورت انتقال، فرزندی که از این راه به جود می آید، فرزند غیر مشروع است.^۳

رقص

سؤال: رقص مرد برای مرد و زن برای زن، چه حکمی دارد؟ و آیا رقصیدن در مجالس زنانه جایز است؟

مکارم: تنها رقص زن برای شوهر جایز است و بقیه موارد، اشکال دارد و رقص، یک امر عرفی است و آن، حرکات موزونی است که افراد مطلع تصدیق کنند که مصداق رقص است. اگر مصداق مشکوکی پیدا کرد، حرام نیست.^۴

تبریزی: رقص زن برای شوهر و رقص زن برای زنان در مجالس عروسی و

۱. سیدعلی حسینی خامنه‌ای، أجوبة الاستفتائات، س ۱۲۷۳، ۱۲۷۵ و ۱۲۷۸.

۲. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۳، س ۹۲۶.

۳. حسین نوری همدانی، هزار و یک مسئله، ج ۱، س ۹۸۴.

۴. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۳، س ۴۶۵.

مانند آن، مانعی ندارد.^۱

فاضل: رقص، نوعاً منشأ فساد و از بین رفتن حیاست و احتیاط در ترک رقص و عدم حضور در مجلس رقص است؛ ولی رقص زن برای شوهر، اشکال ندارد.^۲

امام: رقص، جایز نیست؛ مگر رقص مرد برای همسر و زن برای شوهر. بهجت: رقصیدن زن و شوهر برای یکدیگر، خلاف احتیاط است؛ [احتیاط واجب، ترک آن است].

گلدپیگانی: به طور کلی، رقصیدن مرد جایز نیست؛ حتی برای همسر؛ ولی رقص زن برای شوهر، اشکال ندارد.

سیستانی: رقص زن و شوهر برای یکدیگر، اشکال ندارد.^۳ [البته باید همراه حرام دیگری نباشد و رقص زن برای شوهرش، به دور از دید دیگران باشد]. صافی: فقط رقص زن برای شوهر تنها، جایز است.^۴

وحید: فقط رقص زن جلوی شوهرش، در صورتی که زن یا مرد دیگری چه محرم و چه نامحرم نبیند، جایز است.^۵

خامنه‌ای: به طور کلی، اگر رقص به گونه‌ای باشد که منجر به تحریک شهوت شود یا مستلزم فعلی حرام یا ترتب مفسده‌ای باشد، حرام است. رقص زنان در برابر بیگانگان، حرام است. رقص زن برای شوهرش و مرد برای همسرش، اگر همراه با ارتکاب حرامی نباشد، اشکال ندارد.^۶

۱. میرزا جواد تبریزی، استفتانات جدید، س ۱۰۵۷.

۲. محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ص ۴۵۶، س ۱۷۳۷ و ۱۷۳۸.

۳. سید مسعود معصومی، احکام روابط زن و مرد، ص ۲۱۵ - ۲۲۱ و ۲۳۴.

۴. لطف‌الله صافی، جامع الاحکام، ج ۱، س ۱۰۱۵.

۵. ر.ک: پایگاه اینترنتی مرکز ملی پاسخگویی به سؤالات دینی.

۶. سیدعلی حسینی خامنه‌ای، أجوبة الاستفتانات، س ۱۱۷۱، ۱۱۷۲ و ۱۱۷۵.

نوری: اشکال دارد؛ مگر رقص زن برای شوهر.^۱

آلات موسیقی

سؤال ۱: حد استفاده از آلات موسیقی در مجالس عروسی چیست؟ چه نوع

آلات موسیقی حرام است؟

مکارم: فرقی میان مجالس عروسی و غیرعروسی [بنا بر احتیاط] نیست و آهنگ‌ها و موسیقی‌های مناسب مجالس لهو و فساد، در هر حال، حرام است.^۲

مکارم: آلاتی که غالباً از آن برای حرام استفاده می‌شود.^۳

تبریزی: استعمال آلات لهو، هر نوع لهوی باشد، جایز نیست؛ چه در عروسی باشد یا نه؛ همچنین، دایره‌زدن، چه در عروسی یا غیر آن، جایز نیست؛ ولی غنا در مجالس عروسی، اشکال ندارد.^۴

خوئی و وحید: هرچه عرفاً از آلات لهو به حساب می‌آید، حرام است؛ ولی آوازه‌خوانی زن در مجالس عروسی، اگر همراه با حرام دیگری نباشد، اشکال ندارد.^۵

امام، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی و فاضل: نواختن هرگونه موسیقی مطرب به وسیله آلات موسیقی، جایز نیست؛ چه در مجالس عقد باشد یا عروسی، یا هر مجلس دیگر، مردانه باشد یا زنانه.^۶

امام، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، فاضل و مکارم: آهنگ‌هایی که به واسطه

۱. حسین نوری همدانی، هزار و یک مسئله، ج ۲، س ۵۷۴.

۲. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۱، س ۵۲۳؛ همان، ج ۳، س ۴۶۳.

۳. همان، س ۵۲۴.

۴. میرزا جواد تبریزی، استفتائات جدید، س ۱۰۵۴، ۱۰۵۱ و ۱۰۳۸.

۵. حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۳، م ۸ و ۱۷.

۶. سید مسعود معصومی، احکام روابط زن و مرد، ص ۲۳۱.

وسایلی غیر از آلات لهو به وجود می‌آید، مانند: تشت، قابلمه، سطل و... مشروط به آنکه به نحو مطرب نباشد، اشکال ندارد.

سیستانی: اگر به نحو مجالس لهو و لعب زده شود، بنا بر احتیاط واجب، جایز نیست.

گلپایگانی: با غیر آلات لهو نیز مثل تشت و قابلمه، بنا بر احتیاط واجب، جایز نیست.^۱

سؤال ۲: دایره‌زدن در مجالس عروسی، چه حکمی دارد؟

مکارم: حکم دایره‌زدن، حکم سایر آلات موسیقی است و فرقی میان مجالس عروسی و غیر آن نمی‌باشد؛ [بنا بر احتیاط].^۲
فاضل: از دایره و دف‌زدن، باید اجتناب گردد.^۳

تبریزی: استعمال آلات لهو، هر نوع لهوی باشد، جایز نیست؛ چه در عروسی باشد یا نه؛ همچنین، دایره‌زدن، چه در عروسی یا غیر آن، جایز نیست؛ ولی غنا در مجالس عروسی، اشکال ندارد.^۴

سؤال ۳: نی‌زدن اگر موجب فساد نباشد، چه حکمی دارد؟

مکارم: اگر از قبیل آهنگ‌هایی باشد که مناسب مجالس لهو و فساد است، حرام است.^۵

تبریزی: استعمال آلات لهو، هر نوع لهوی باشد، جایز نیست؛ چه در عروسی باشد یا نه؛ همچنین، دایره‌زدن، چه در عروسی یا غیر آن، جایز نیست؛

۱. همان، ص ۲۳۲ - ۲۳۴.

۲. ناصر مکارم شیرازی، استفتانات جدید، ج ۱، ص ۵۲۸.

۳. محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۱۷۴۰.

۴. میرزا جواد تبریزی، استفتانات جدید، همان، ص ۱۰۵۴، ۱۰۵۱ و ۱۰۳۸.

۵. ناصر مکارم شیرازی، استفتانات جدید، ج ۱، ص ۵۲۱.

ولی غنا در مجالس عروسی، اشکال ندارد.^۱

خوئی و وحید: هرچه عرفاً از آلات لهو به حساب می‌آید، حرام است؛ ولی آوازه‌خوانی زن در مجالس عروسی، اگر همراه با حرام دیگری نباشد، اشکال ندارد.^۲

سؤال ۴: آوازخوانی در مجالس عروسی، چه حکمی دارد؟

امام، خامنه‌ای و فاضل: آوازخوانی به صورت غنا، برای خانم‌ها جایز نیست؛ مگر در مجالس شب عروسی و مجلسی که به طور متعارف قبل یا بعد از آن می‌گیرند؛ مشروط به آنکه صدای آنان را نامحرم نشنود؛ اگرچه احتیاط مستحب، در ترک آن است.

سیستانی و مکارم: آوازخوانی به صورت غنا در مجالس عروسی هم بنا بر احتیاط واجب، جایز نیست؛ بلی، اگر آواز به صورت غنا نباشد، اشکال ندارد.^۳ تبریزی: استعمال آلات لهو، هر نوع لهوی باشد، جایز نیست؛ چه در عروسی باشد یا نه؛ همچنین، دایره‌زدن، چه در عروسی یا غیر آن، جایز نیست؛ ولی غنا در مجالس عروسی، اشکال ندارد.^۴

خوئی و وحید: هرچه عرفاً از آلات لهو به حساب می‌آید، حرام است؛ ولی آوازه‌خوانی زن در مجالس عروسی، اگر همراه با حرام دیگری نباشد، اشکال ندارد.^۵

۱. میرزا جواد تبریزی، استفتانات جدید، همان، س ۱۰۵۴، ۱۰۵۱ و ۱۰۳۸.

۲. منهج الصالحین، ج ۳، م ۸ و ۱۷.

۳. سید مسعود معصومی، احکام روابط زن و مرد، ص ۲۳۷.

۴. میرزا جواد تبریزی، استفتانات جدید، همان، س ۱۰۵۴، ۱۰۵۱ و ۱۰۳۸.

۵. منهج الصالحین، ج ۳، م ۸ و ۱۷.

کاشتن ناخن

سؤال: کاشتن ناخن مصنوعی روی ناخن و یا پلک مصنوعی روی مژه که قابل برداشتن و گذاشتن است، چه حکمی دارد؟

بهبخت: اگر در وضو و غسل مانع رسیدن آب به اصل ناخن و پلک نباشد، جایز است.

تبریزی: آرایشی که مانع رسیدن آب در موقع وضو و غسل به ظاهر بدن است، باید برطرف شود؛ و الا نماز، باطل است.

خامنه‌ای: فی نفسه، مانعی ندارد. برای غسل و وضو، اگر رفع حاجب حرجی باشد، حکم جبیره مترتب است. اگر امکان برطرف شدن آن است، باید بردارد؛ وگرنه وضوی جبیره، باطل است.

صافی: اگر در موقع وضو و غسل قابل برداشتن باشد، مانعی ندارد؛ و الا جایز نیست.

سیستانی و نوری: جایز نیست.

فاضل: اگر مانع آب وضو و غسل باشد، جایز نیست.

مکارم: اگر مزاحم وضو و غسل باشد، جایز نیست؛ مگر در حال ضرورت.

وحید: اگر قابلیت برداشتن داشته باشد که آب به مواضع وضو و غسل برسد، اشکال ندارد.^۱

زینت

سؤال: حکم دست کردن انگشتر، حنا گذاشتن و سرمه کشیدن نزد نامحرم چیست؟

امام و گلپایگانی: به دست کردن حلقه، زینت است و باید در برابر نامحرم

۱. جزوه استفتائات واحد پاسخگویی به سؤالات جامعه الزهراء.

پوشانده شود.

تبریزی: پوشاندن انگشتری که به طور متعارف زنان به دست می‌کنند، واجب نیست.

خامنه‌ای: اگر [انگشتری] عرفاً زینت محسوب شود، باید از نگاه نامحرم پوشیده باشد؛ اما اگر چشم‌گیر نیست و صدق زینت نمی‌کند، اشکال ندارد. سیستانی: پوشانیدن آن (حلقه یا انگشتری) و همچنین النگو از نامحرم، لازم نیست.

فاضل: اگر عرفاً زینت به حساب آید، پوشش آن از نامحرم، لازم است.^۱

سرمه

سؤال ۱: آیا سرمه کشیدن زینت است و باید آن را پوشاند؟

امام، گلبایگانی، خامنه‌ای و فاضل: اگر عرفاً زینت محسوب شود، باید پوشاند.^۲

تبریزی: اگر سرمه‌ای کشیده که در بین زن‌های تقریباً مَسْن متعارف است، پوشاندن آن از نامحرم، لازم نیست.

سیستانی: اگر هدف خودنمایی و نیز تحریک‌کننده نباشد و از واقع شدن در حرام ایمن باشد، اشکال ندارد.^۳

سؤال ۲: آیا سرمه کشیدن، ابروچیدن، استفاده از انگشتر عقیق، ساعت و یا

عینک طبی زیبا، برای زنان زینت به حساب می‌آید؟

مکارم: ظاهراً، جزء زینت ممنوع نیست.^۴

۱. سید مسعود معصومی، احکام روابط زن و مرد، ص ۱۲۴-۱۲۵.

۲. همان، ص ۱۲۱.

۳. همان.

۴. ناصر مکارم شیرازی، احکام خانواده در پرتو فقه اسلامی، ص ۸۳.

تاتوی ابرو و خالکوبی

سؤال ۱: حکم تاتوی ابرو چیست؟

بهجت: زینت است و باید از نامحرم پوشانده شود؛ وگرنه انجام ندهد.
 تبریزی: اگر پوست روی آن را بپوشاند، گرچه زینت است، ولی اشکال ندارد و باید بانوان آن را از نامحرم بپوشانند.
 خامنه‌ای: خالکوبی، فی نفسه اشکال ندارد و اگر زینت حساب شود، باید از نامحرم پوشانده شود و تشخیص زینت، موکول به عرف است.
 سیستانی: اشکال ندارد؛ ولی اگر عرفاً زینت است، باید از نامحرم پوشانده شود.

صافی: فی نفسه مانعی ندارد؛ اما بر زن واجب است که زینت را از نامحرم بپوشاند.

فاضل: فی نفسه، اشکال ندارد؛ ولی زینت محسوب می‌شود و باید از نامحرم بپوشاند.

نوری: انجام آن اگر برای ارائه به نامحرم نباشد، مانعی ندارد و اگر جلب توجه کند، نگاه به آن حرام است و اگر جلب توجه نکند، نگاه بدون ریه و تلذذ، اشکال ندارد.

وحید: چنانچه ضرر مهمی برای انسان نداشته باشد و مانع از رسیدن آب به پوست نباشد، [برای وضو و غسل،] اشکال ندارد؛ ولی اگر زینت است، باید از نامحرم پوشانده شود و اگر ضرر مهمی دارد یا مانع رسیدن آب به پوست باشد، جایز نیست.^۱

مکارم: خالکوبی با رنگ که زیر پوست قرار می‌گیرد، اشکال ندارد [و وضو

۱. جزوه استفتانات واحد پاسخگویی به سؤالات جامعه الزهراء.

و غسل با آن، صحیح است.^۱

سؤال ۲: آیا کوبیدن خال سوزنی برای شخص خالکوب و شخصی که خالکوبی شده، جایز است؟

مکارم: خال‌های معمولی، اشکال ندارد؛ ولی اگر بیش از حد باشد و موجب آزار بدن شود، یا اسامی مقدسه معصومین علیهم‌السلام خالکوبی شود، اشکال دارد.^۲

سؤال ۳: آیا در غسل و وضو، خال سوزنی مانع رسیدن آب به نقاط خالکوبی شده می‌گردد؟

مکارم: مانع نیست.^۳

پوشش

سؤال ۱: حد پوشش نزد محارم غیرشوهر، چه اندازه است؟

امام، گلپایگانی و وحید: اگر بدون لذت و ریبه باشد، مرد می‌تواند جز عورت، به تمام اندام زن نگاه کند.

خوئی: بنا بر احتیاط، آنچه بین ناف و زانو باشد، نباید به آن نگاه کرد.

مکارم: احتیاط آن است که به جز آن اندازه که بین زنان متعارف است که نزد محارم خود را نمی‌پوشانند، مانند: سر، گردن، قسمتی از سینه، ساق و مرفق، به قسمت‌های دیگر نگاه نکنند.^۴

۱. ناصر مکارم شیرازی، استفتانات جدید، ج ۲، س ۵۸.

۲. همان، س ۷۸.

۳. همان، س ۷۹.

۴. سید محمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، ج ۲، النکاح و آداب، م ۳۲؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۲۵۰۱.

امام، خوئی، گلپایگانی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: احتیاط [واجب] آن است که زن از ناف تا زانوی خود را از محارم غیر شوهر بپوشاند.^۱

بهجت، صافی، خامنه‌ای، سیستانی، فاضل و نوری: مردان می‌توانند به تمام بدن محارم، غیر از عورتین، نگاه کنند؛ مشروط به آنکه این نگاه، به قصد لذت نباشد؛ همچنین، خوف به فساد افتادن هم نباشد.

تبریزی: احتیاط واجب این است که نگاه کردن به قسمت زانو تا ناف، ترک شود؛ هر چند التذادی نباشد.

صافی: گرچه احتیاط این است که به مابین ناف و زانوها نگاه نکنند.^۲

یادآوری: در زمان ما، با توجه به وسایل ارتباطی فراوانی که در اختیار نوع مردم قرار دارد و زمینه تحریک شهوت و آلوده شدن به فساد بسیار زیاد است، احتیاط آن است که بانوان در برابر مردان محرم، قسمت‌های حساس بدن خود را بپوشانند؛ اما همان‌طور که متعارف است، می‌توانند سر، گردن، قسمت‌هایی از ساق و دست خود را از محرم مرد نپوشانند.

سؤال ۲: آیا جایز است که بدون جوراب در برابر نامحرم ظاهر شد؟

امام، فاضل، گلپایگانی، تبریزی، خوئی، خامنه‌ای، بهجت، سیستانی، صافی، نوری و وحید: جایز نیست.^۳ بنابراین، خانم‌ها نمی‌توانند با پای بدون

۱. سید محمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، ج ۲، النکاح و آداب، فصل فی الستر والساتر.

۲. توضیح المسائل مراجع، م ۲۴۳۷؛ حسین نوری همدانی، توضیح المسائل، م ۲۴۳۳؛ جعفر سبحانی، توضیح المسائل، م ۲۳۵۶؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۲۵۰۱؛ سید مسعود معصومی، احکام روابط زن و مرد، ص ۴۰-۴۱.

۳. توضیح المسائل مراجع، م ۲۴۳۵؛ حسین نوری همدانی، توضیح المسائل، م ۲۴۳۱؛ جعفر سبحانی، توضیح المسائل، م ۲۳۵۴؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۲۴۹۹؛ سید مسعود معصومی، احکام روابط زن و مرد، ص ۱۱۰.

جوراب، در مقابل نامحرم رفت و آمد کنند.

سؤال ۳: آیا بر زنان لازم است که پاهایشان را تا مچ بپوشانند؟

مکارم: پوشیدن روی پا و کف پا، بهتر است.^۱

سؤال ۴: آیا پوشیدن جوراب‌های نازک، در صورتی که پا در آنها پیدا باشد،

برای زنان جایز است؟

مکارم: اگر پا در آن پیدا باشد، جایز نیست؛ ولی معلوم بودن حجم پاها،

ضرری ندارد.^۲

فاضل: پوشیدن جوراب، اگر بشره (پوست) را بپوشاند و مفسده نداشته

باشد، مانعی ندارد.^۳

سؤال ۵: آیا نمایان کردن کف پا، روی پا، قوزک پا و یا پاشنه پا در مقابل

مردان نامحرم، شرعاً جایز است؟

امام، فاضل، گلپایگانی، تبریزی، خوئی، خامنه‌ای، بهجت، سیستانی،

صافی، نوری و وحید: جایز نیست.^۴

سؤال ۶: آیا در نماز، اگر نامحرم حاضر نباشد، نمازخواندن بدون جوراب

جایز است؟

امام، گلپایگانی، فاضل، سبحانی، مکارم و نوری: پوشش پاها تا مچ، لازم

نیست.

۱. ناصر مکارم شیرازی، خانواده در پرتو فقه اسلامی، س ۵۹.

۲. همان، س ۶۰.

۳. محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۴۵۲، س ۱۷۱۳.

۴. توضیح المسائل مراجع، م ۲۴۳۵؛ حسین نوری همدانی، توضیح المسائل، م ۲۴۳۱؛ جعفر

سبحانی، توضیح المسائل، م ۲۳۵۴؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۲۴۹۹؛

سید مسعود معصومی، احکام روابط زن و مرد، ص ۱۱۰.

خوبی، تبریزی، زنجانی، سیستانی و وحید: پوشاندن روی پاها تا مچ، واجب نیست؛ ولی احتیاط مستحب، آن است که کف پاها را بپوشانند. خامنه‌ای: پوشاندن پاها تا مفصل، در صورتی که نامحرم حاضر نباشد، واجب نیست.^۱

امام، گلپایگانی، خوئی، تبریزی، سیستانی، سبحانی، صافی، وحید و نوری: برای اینکه اطمینان پیدا کند که مقدار واجب را پوشانده است، باید... قدری پایین‌تر از مچ‌ها را بپوشاند.^۲

نفقه

سؤال: اگر مرد نفقه زن را ندهد، در چه صورتی زن می‌تواند از مال شوهر بردارد؟

امام و فاضل: اگر زن از شوهر اطاعت می‌کند و مطالبه خرجی نماید و شوهر ندهد، زن می‌تواند به حاکم شرع مراجعه کند. اگر آن هم نشد، به عدول مؤمنین^۳ و اگر آن هم ممکن نبود، به مؤمنین غیر عادل، و چنانچه اینها امکان نداشت، می‌تواند در هر روز به اندازه خرجی آن روز، بدون اجازه شوهر، از مال او بردارد.

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۷۸۸؛ جعفر سبحانی، توضیح المسائل، م ۶۶۸؛ حسین نوری همدانی، توضیح المسائل، م ۷۹۰؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۷۹۵؛ سیدعلی حسینی خامنه‌ای، أجوبة الاستفتائات، س ۴۳۸.
۲. همان.

۳. گاهی برای رفع مشکلات و اختلاف‌های مسلمانان، لازم است انسان به چند نفر مسلمان عادل که کارهای حرام را انجام نمی‌دهند و واجبات را به جا می‌آورند و دارای متانت لازم هستند، مراجعه کند تا آنان که مورد اعتماد و وثوق می‌باشند، مشکل مردم را بر اساس مبانی اسلامی برطرف نمایند. در زمان ما، می‌توان شورای حل اختلاف را که در برخی جاها وجود دارد، از مصادیق عدول مؤمنین به شمار آورد.

خوئی، تیریزی، گلپایگانی، صافی، سیستانی، نوری و سبحانی: زنی که از شوهر اطاعت می‌کند و شوهر خرجی او را نمی‌دهد، می‌تواند خرجی خود را بدون اجازه، از مال او بردارد.

مکارم: احتیاط واجب آن است که این کار، با اجازه حاکم شرع باشد.^۱
 وحید: زن می‌تواند بعد از مطالبه و امتناع شوهر، خرجی خود را بدون اذن او، از مال او بردارد و بنا بر احتیاط واجب، اگر ممکن باشد، از حاکم شرع برای برداشتن، اذن بگیرد.^۲

تصرف در اموال شوهر

سؤال: حد تصرف زن در اموال شوهر چه اندازه است؟

مکارم: مرد و زن هرکدام اختیاردار مال خویش هستند و بدون رضایت دیگری، حق تصرف در مال او را ندارند.^۳
 سایر مراجع عظام نیز نظرشان همین است؛ چون هیچ‌کس بدون اجازه دیگری، حق تصرف در مال کسی را ندارد؛ مگر در موارد بسیار محدود، مانند برداشتن نفقه.

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۲۴۱۶؛ جعفر سبحانی، توضیح المسائل، م ۲۳۳۵؛ حسین نوری همدانی، ۲۴۱۲.

۲. حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۲۴۸۰.

۳. ناصر مکارم شیرازی، استفتانات جدید، ج ۲، س ۱۱۰۰.